

Recenze

Balvín, J. (2005). *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter*. Praha: Radix. ISBN 978-80-87573-13-6.

Každá vědecká disciplína pedagogiky vyžaduje hluboké historicko-biografické studium, aby bylo možno konstruovat fundamenty vlastních zdrojů, zakořenit je v tradici národní a sociální kultury a ctít památku díla výjimečných postav jejich dějin. Každý ze sociálních pedagogů totiž do výchovně-vzdělávací teorie a praxe vnáší ideje, myšlenky, zkušenosti nebo praktická řešení, jež se teprve po několika desítkách let mohou stát základem jejich relativně objektivní rekonstrukce a narace. Nejde zde o objevování pedagogiky v dimenzi zkušeností jednotlivce, ani o popularizaci jejich často tichých hrdinů, ale o vyčtení z minulosti toho, co je v ní nadčasové, univerzální, co s sebou nese nejen paměť o minulosti určitého výchovného prostředí a jeho pedagogů, ale vnáší také nový obsah do porozumění naší současnosti. Toto vyčtení je součástí – jak psal Michel Foucault – archeologie vědění, která v případě dvou postav tvoří součást historie české sociální pedagogiky.

Právě nyní, kdy na jedné straně svět, a zejména západní Evropa, začíná vnímat chyby interkulturní pedagogiky, která fakticky obsahovala skrytý rozměr symbolické kolonizace, a na druhé straně zakouší omyly nezdařené migrační, mezinárodní a sociální politiky ve vysoce rozvinutých západních zemích, stává se nutným obrácení se k historii coby učitelce života. Musíme začít chápat chyby našich pedagogů, politiků, společenských činitelů, abychom pochopili, v jakých podmínkách - nakolik kulturně podobných těm, s nimiž se setkáváme nyní v postmoderních a otevřených společnostech neoliberálních demokracií - žili a působili humanisté, jejichž osudy, život a dílo jsou nám nadále neznámé.

Vysoce si cením prací Jaroslava Balvína, který se v nich dotýká, a v této knize zvláště, existenciální dimenze života národnostních menšin v zemi, která měla být oporou jejich života, rozvoje, bezpečnosti a naděje v lepší příští. Struktura monografie je logická, a obsah skvěle odpovídá standardům soudobých dějin praktické sociální pedagogiky. Jde o skvělé pomezí historie sociální, politické a biografické. Zajímavé je to, že tato biografie vyrůstá z vlastní zkušenosti autora, který měl možnost přímo se stýkat s jedním ze sociálních pedagogů, uvedených v titulu práce. Má tedy mimořádnou hodnotu, poněvadž byla obohacena o důvěryhodné údaje a interpretaci u skutečného zdroje. Bohužel, odešli nebo právě odcházejí mistři předchozích generací sociálních pedagogů, pročez publikace knihy, která se jich částečně dotýká, je skvělým popudem k recepci a vědeckému diskursu. Víím, že v České republice právě nyní probíhá debata o jedné z Dědičových výchovných metod.

Pro mne má práce Jaroslava Balvína zvláštní hodnotu, nejen v rovině historické, ale také metodologické, poněvadž ve svém výzkumu navazuje na etnopedagogiku a pedagogickou biografistiku, a posledně jmenovanou přece v Česku skvěle pěstoval prof. Miroslav Cipro. Podle mého přesvědčení je zapotřebí souostroví pedagogických jsoucen, zejména v oblasti pedagogiky, které podle znamenité řady biografii světových pedagogů ve vydání Miroslava Cipra ožíví již částečně zapomenuté postavy, authority. O významu tohoto přístupu pro pedagogické působení Cipro píše: *Existují vědní obory a jim odpovídající vyučovací disciplíny, které jsou vůbec převážně založeny na biografice. Nejmarkantnějším dokladem je historie literatury...V jiných předmětech, zvláště přírodovědných, má naopak dominantní pozici věcný a logický systém dané vědy a výklady o jejich významných představitelích, jsou-li vůbec jaké, mají spíše podobu petitové informace. A přece i zde by bylo žádoucí říci něco více o tvůrcích a šířitelích vědy, co by hlouběji zasáhlo jak přirozenou zvědavost, tak i morálně volní sféru žákovy osobnosti...Optimální vyváženost biografického a systemického přístupu je žádoucí ve všech studijních disciplínách.*

*I pedagogika potřebuje vyváženost mezi „tokem“ historie a „nádrží“ systému, který se v průběhu tohoto toku znovu a znovu z nahromaděné látky rekonstruuje podle toho, co nového tento tok přináší.*⁵³

Výzkum z oblasti pedagogické biografie by měl fixovat povědomí současných pedagogů o jimi reprezentované nebo spoluvytvářené vědě. Takto uchopený může přispívat k prohloubení schopnosti ztotožňovat se s vědou a jejím pěstováním jakožto základní dimenzí totožnosti jedince. Jde také o způsob sebeorientace vědců v chaosu současna. Tak, jako v každém člověku je přítomna touha být sebou, tak i u pedagogů se objevuje vnímání vlastní totožnosti jako cosi významného pro vlastní bytí. *Být sebou znamená mít odvahu přiznat si své chyby a slabosti, ale také touhu narýsovat vlastní životní plán; je to odvaha formulovat vlastní mínění, vlastní pohled na okolní svět, ba co víc – zachovat v sobě to, co je odlišné, co nepodléhá stereotypům masovosti. Žádná edukace, a tím méně nějaká ideologická drezúra, nemá právo stavět se do cesty tomuto rozvíjejícímu se mladému Selbst. V originalitě jednotlivců, v této pestrosti soudů, pohledů totiž tkví bohatství sociálního světa. (...) dobrý pedagog se snaží v této snaze Selbst pomoci a možná právě v této schopnosti vydobýt v mladém člověku vědomí vlastního Já je ukryta tajemná pedagogická působivost velkých učitelů.*⁵⁴ U pedagoga nelze oddělit individuální, osobní od sociálního, profesního. Jeho profesní identita v sobě spojuje prvky osobní i sociální identity spojující v jeden celek to, co o něm svědčí jakožto o člověku, neopakovatelném jedinci s tím, co ho prostřednictvím cílů, hodnot a zásad spojuje s profesní skupinou.⁵⁵

Lze však sáhnout ke kořenům, vzorům, školám pedagogického myšlení a působení, které reprezentují naši mistři, pionýři či tvůrci určitých přístupů k edukaci, tvůrci neopakovatelných řešení, byť přece jen v určité míře následovaných, aktualizovaných či modifikovaných. Myslet jako pedagog znamená přeci také myslet tak, jak to lze rozpoznat v pedagogickém díle a pedagogických úspěších našich předchůdců, učitelů našich učitelů. Tento typ myšlení se začasť objevuje v okamžicích nejistoty, rodících se pochybností, které nás zaměřují k minulosti. Může to však být současně útek do budoucnosti nebo aktualizace stávajícího stavu. V životním příběhu pedagoga, mistra, autority se snažíme vyčíst nejen jeho poselství, jež ho uvedlo do oblasti metafyzické trvalosti, ale nalézt v něm také sebe sama.

Nejen v rámci českých reálií je kniha z oblasti biografického výzkumu nadále ještě marginálním, zřídka se objevujícím darem tvorby výjimečných pedagogů. Mám dojem, jako by pedagogové neměli čas na DRUHÉ nebo psaní o DRUHÝCH, na vztažení se nejen k vlastní precizované touze být v jistém smyslu sám se sebou, ale také pro nás, pro svědky dosavadní tvorby mistrů předchozí epochy, abychom mohli spolu s nimi čerpat radost plynoucí z JEJICH vyprávění o NICH, ale v jistém smyslu i o sobě. Naštěstí, jak píše jeden z nejlepších znalců tohoto oboru profesor andragogiky v Itálii Duccio Demetrio: *V životě každého z nás přichází chvíle, kdy se rodí mocná touha vyprávět o vlastním životě jiným, než obvyklým způsobem.*⁵⁶

Vřele tuto práci čtenářům doporučuji, poněvadž bude rovněž obohacením polského pedagogického myšlení v sociálním proudu, který je v naší zemi od meziválečného dvacetiletí pěstován ve stejném rozsahu, jako v tehdejší Československu.

Bogusław Śliwerski
Uniwersytet Łódzki

⁵³ Cipro, M. (2002). *Galerie světových pedagogů. Encyklopedie Prameny výchovy*. Praha: Nakladem vlastním.

⁵⁴ Skarga, B. (1998). List o edukacji. *Forum Oświatowe*, 2(19), 31–32.

⁵⁵ Kwiatkowska, H. (2003). Niesymetryczność identyfikacji zawodowych nauczycieli. *Colloquia Communia*, 2(75).

⁵⁶ D. Demetrio, op. cit., s. 9.